

tium habuerit superior minor, seu localis. Nec obstat can. *Statuimus*, 3, caus. 19, q. 3, ubi prohibetur transire « sine patris, et totius congregationis permissione. » Nam contra est quod in vetustis, et correctis codicibus particula *Et* in cit. can. sit ommissa, et dicatur « a Patre totius congregationis, » uti bene post alios advertit Fagnanus, loc. cit. neque contrarium evincit, quod in fine cit. can. dicatur, « communi cautione; » quia ut idem Fagnanus advertit, *ly communi* refertur ad superiorem dimittentem, et recipientem. Limitant tamen doctores doctrinam hujus et præcedentis numeri in casu, quod aliud habent ordinis statuta, vel consuetudo, utpote quibus) lex non derogat, nisi exprimat, ut amplius dicta supra lib. I. tit. II. *de Constitut.*

271. V. *Superior sine licentia Papæ ad nullam aliam transire potest.* — V. Requiritur, ut transire volens sit subditus, et non superior aliquis vel prælatus; quia talis sine expressa licentia pontificis ad aliam religionem nulla ratione transire potest. Fagnanus, in cit. c. *Licet*. h. t. n. 41; Hyacint. Donatus, tom. I, tract. V, q. 32, et Communis, textu claro c. *Licet*. § *Si vero*. h. t. ibi: « Illa semper regula inviolabiliter observata, ut nullus absque licentia Romani pontificis præsumat occasione quacunque deserere præsulatum, » causa additur, « quoniam sicut majus bonum minori bono præponitur, ita quoque communis utilitas speciali utilitati præfertur. » VI. Requiritur, ut religio, a qua fit transitus, non habeat privilegium, vi cujus prohibetur ad aliam transire. Cujusmodi privilegiorum hodie ferme omnes, paucis exceptis habent, prout jam dictum supra.

272. VII. *Ulterius requiritur, ut prius constet, quæ religio strictior transeuntem recipere velit.* — VII. Requiritur, ut, antequam fiat transitus, et licentia ad eum concedatur, superiori constet, an aliqua, et quæ religio strictior parata sit transire volentem suscipere; prius enim discedens tractatur ut apostata, Fagnanus, loc. cit. n. 49; Abbas, in c. fin. *de Renunt.* et ibi Joan. Andreas, Innocentius, n. 2. cum communi. Estque declaratum a sacra Congregatione, cum appositione rationis illis verbis: « Ut apostatandi opportunitas regularibus præcidatur, statuit, ut de cætero nullus permittatur ad arctiorem religionem transire, nisi prius superiori legitime consulerit, eam religionem paratam esse, illum recipere, qui licentiam petiit:

tumque regularis recta se transferat ad arctiorem. Quod ut re ipsa impleatur, idem superior omni studio et diligentia invigilet. » Sunt verba decreti inter constitutiones Urbani VIII, num. 28. incipit *Sacra Congregatio*, apud Cherub. tom. IV. *Bullar.*

273. VIII. *Item, ut transiens, antequam recipiatur, exhibeat dimissorias.* — VIII. Requiritur, ut antequam in strictiori recipiatur transiens, prius exhibeat litteras dimissorias superioris prioris religionis. Fagnanus, loc. cit. n. 50; Sanchez, loc. cit. n. 39; Pirhing, h. t. n. 161, textus est in can. *Statuimus*, 3, caus. 19, q. 3, ibi: « Discedentem nullum sine communi litterarum cautione recipiat. » Hinc sine dimissoriis venientem religiosum debet superior strictioris religionis vel remittere ad superiorem priorem, ut ab eo dimissorias afferat, vel debet eundem interrogare an licentiam dederit, vel negaverit, et quare; si causam manifeste justam alleget superior prior, debet ei illico remitti subditus: si vero dubiam, vel justam quidem, negat tamen eam subditus, debet eum ad superiorem majorem dirigere, ut coram eo prius negotium suum proponat, et finiat; nec expedit, ut eidem controversiæ se immisceat superior strictioris religionis, ita doctores citati, arg. cit. c. *Licet*. h. t.

274. *Regulariter non expedit ab una religione ad aliam transire.* — Quæritur II. An expediat a religione minus stricta ad strictiorem transire, et transeuntes recipere? Resp. I. Regulariter loquendo, nec transire, nec transeuntes recipere expedit, neque utile, nec laudabile est, nisi gravis urgeat causa. Divus Thomas 2. 2. q. 189. a. 8; Miranda, tom. I, q. 31, a. 1; Sanchez, lib. VI. *Moral.* cap. VII, n. 1; Roderiquez, tom. III, q. 52, a. 1. ubi ad propositum longum, sed plane aureum refert sermonem divi Bernardi de *Præcept. et obedient.*; Pirhing, h. t. n. 185, et communis aliorum. Ratio est, tum quia juxta consilium Apostoli I, Cor. VII, 20. *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*; Tum quia, experientia teste, ita transeuntes raro in melius proficiunt; cum quivis in Instituto, cui assuevit, et quod expertus est, facilius proficiat, quam in peregrino ac insolito; tum quia ordinarie et tali transitu scandalizantur illi, qui relinquuntur: et aliqua saltem infamia, et vilipensio inuritur religioni, quæ deseritur, aliis suspicantibus, disciplinam regularem in illa minus vigere, etc. Facit huc consilium abb. Nestor.

apud Cassian. collat. 14. cap. v. ibi: « Cuique utile est, ut secundum propositum, quod elegit, summo studio ac diligentia ad operis arrepti perfectionem pervenire festinet, et nequaquam a sua, quam semel elegerit, professione discedat. »

275. *Bene vero in casu extraordinario.* — Resp. II. Nihilominus quando notabilis speratur utilitas spiritualis, vel magna urgeat ratio aut necessitas, bonum commune, etc. laudabile et sanctum est, a minus stricta, ad strictiorem transire religionem, nec curandæ sunt murmuraciones, aut querelæ religiosorum prioris religionis. Ita doctores citati cum communi, et certa aliorum, arg. c. *Licet*. 18. h. t. cum concordantiis. Et probatur exemplo ter mirabilis sancti Antonii de Padua, qui a minus stricta (cæteroquin tamen sancta) religione sancti Augustini canonicorum regularium cum subsecuta maxima et ipsius, et totius Ecclesiæ utilitate transit ad strictiorem religionem nostram Seraphicam, non obstantibus fratrum relictorum querelis, et illusionibus. Neque retardare potest, aut debet illa communis objectio quod exinde aliqua infamia, consequenter et injuria religioni deserendæ oriatur; tum quia nemini facit injuriam, qui utitur jure suo; tum quia prudentes ac timentes Deum ex transitu nihil sinistri suspicantur de religione deserta, scientes ad talem transitum sufficere, quod religio deserta non sit ita stricta, etsi alias sancta.

276. *Causæ, ob quas expedit a minus stricta ad strictiorem transire.* — Porro graves causæ et rationes a minus stricta ad strictiorem transeundi sunt: *Primo*, extraordinarius zelus tendendi ad majorem perfectionem, pro qua obtinenda, efficaciora ac plura cernuntur media in strictiori religione, quam in propria: item si minora in illa, quam in ista videntur impedimenta. Omnes, arg. c. *Licet*. h. t. *Secundo*, si propria religio a primo instituto, et debita perfectione declinat: si nulla vel modica servatur disciplina regularis: si pie ac juxta Institutum vivere, et ad perfectionem tendere volentes, persecutionem patiuntur, aut irrisionibus, vilipensionibus, aliisque modis absterrentur, aut impediuntur. Divus Thomas loc. cit.; Sanchez, loc. cit. et communis aliorum. *Tertio*, si quis a cæteris fratribus odio habetur, male ac indigne tractatur; Sanchez, loc. cit. n. 72; Roderiquez, tom. III, q. 52, a. 9. et alii, nisi religiosus ipse ad hoc inique præbeat causam.

v.

277. In praxi satis erit, si religiosus transire volens dicat, quod ex zelo majoris perfectionis acquirendæ transire cogitet ad aliam religionem evidenter strictiorem: si aliam quoque causam habet, v. g. defectum religionis vel religiosorum, poterit, si vult, eam quoque superiori religionis, quam deserere intendit, non item religionis, ad quam transit, manifestare, ne priorem religionem diffamet.

Agendum hic etiam foret de ædificandis monasteriis. Item de clausura monasteriorum tam religiosorum, quam monialium. Verum, quia de priori agemus infra cit. XLVIII. *de Ecclesiis ædificandis*; de clausura vero tit. *de Statu monach.* ideo hic superse demus.

Pariter hic etiam agendum foret de reformatione Religionum. Verum quia materia reformationis ascetica potius, quam canonica est, eam iis relinquimus, qui integros tractatus de religione scribunt. Id solum cum unanimi doctorum omni, qua par est, reverentia, cunctis Religionum Superioribus, Majoribus præsertim in Capitulis generalibus et provincialibus, congregatis dictum volumus, eos gravissime obligari, ut ubi, et quando religionem, provinciam, vel conventum a primævo instituto, et regulari disciplina deficere conspiciunt, eam reforment, seu ad pristinum decorem, et Regularem disciplinam omnibus viribus per salutares constitutiones, et convenientia reducant media. Ad quem finem præcipue præ oculis haberi debet Bulla Clem. VIII. *Nullus omnino* ordine 9. in *Bullar. Cherub.* edita pro reformatione quarumcunque religionum; quæ Bulla de novo fuit confirmata ab Urbano VIII. in constit. 28, apud Cherub. ubi legi potest. Insigniter de reformatione religionum inter alios agit Pelliz. tom. I. tract. I. cap. v. (ADNOTATIO XI).

TITULUS XXXII.

De conversione conjugatorum.

1. *Ratio continuationis. Conversio conjugatorum quid?* — Experientia constat, etiam conjugatos subinde religionem ingredi attentare: quia vero de horum ingressu speciales sunt difficultates, hinc compilator canonum post tit. *de Regular.* specialem ponit titulum

5

de Conversione, seu ingressu conjugatorum in religionem. Ad propositum enim per conversionem conjugatorum aliud non intelligitur, quam ingressus eorumdem in religionem.

2. *Ante consummatum matrimonium potest quivis conjux etiam altero invito religionem ingredi.* — Quæritur I. An, et quando conjuges ingredi possint religionem? Resp. I. Post matrimonium rite contractum, sed nondum consummatum semper licitum cuivis conjugum, etiam altero invito, religionem intrare. Omnes, textu claro, c. 2. h. t. ibi: « Post consensum legitimum de præsentibus, licitum est alteri altero etiam repugnante eligere monasterium (sicut sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt) dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos. » Concordat c. 7. eod.

3. *Si unus ingreditur, potest alter post professionem illius ad secunda vota transire.* — Si tamen unus religionem ingrediatur, « alteri remanenti in sæculo licitum est ad secunda vota transire, » seu cum alio matrimonium contrahere, uti expresse statuitur cit. c. 2. h. t. ita tamen, ut exspectet, donec anno novitiatus finito, alter conjux professionem emittat: eo quod matrimonium ratum non statim nudo ingressu, sed primum per subsequentem professionem dissolvatur, uti concedunt omnes, patetque ex concilio Tridentino, sess. 24. can. 6. ibi: « Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem religionis professionem non dirimi, anathema sit. »

4. *Post contractum matrimonium habet quivis conjux bimestre ad deliberandum, an velit religionem ingredi; nec tenetur reddere debitum.* — Resp. II. Post contractum matrimonium conceditur cuivis conjugum bimestre ad deliberandum, an in conjugio manere, vel ad religionem transire velit? per textum c. Ex publico. 7. h. t. ibi: « Mandamus, quatenus si vir ipsam carnaliter non cognoverit, et eadem ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, etc. vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire, intra duorum mensium spatium debeat. » Hinc intra bimestre uxor viro, et reciproce hic illi debitum conjugale reddere non tenetur. Imo potest, si vult, intermedio illo tempore a viro abesse, arg. cit. c. 7. h. t. dummodo sufficientem cautionem præstet, quod intra duos menses vel religionem ingredi, vel ad conjugem redire velit, ut patet

legenti textum. Et licet alias per sufficientem cautionem intelligatur ea, quæ fit dat' fidejussoribus vel pignoribus, l. *Si mandato*, § fin. ff. *Mandati*, tamen in hoc casu sufficit juratoria, si conjux aliam præstare nequit. Abbas, in cit. c. 7. h. t. n. 11. et ibid. Fagnanus, n. 10. arg. c. *Per vestras*. 7. de *Donat. inter virum et uxorem*.

5. *Extenditur hoc bimestre: et quomodo?* Quod si vir absque cautione uxorem intactam relinquat, et matrimonium non consummet, potest etiam post bimestre, imo post annum adhuc religionem ingredi. Ratio est, quia tempus bimestre computatur a die præfixi a iudice termini, et præstitæ cautionis, uti aperte colligitur ex cit. c. vii. h. t. et docet ibi Glossa *¶ Intra duorum*. Fagnanus, ibid. n. 26. eoque teste. canonistæ omnes. Inferitur, quod etiam post bimestre uxor debitum recusare possit, et dicere, ego volo intrare religionem, et hoc tandiu continuare, donec ei præfigatur terminus, vel ipsa uxor cautionem præstet; hæc enim præstita, vel intra duos menses religionem intrare, vel debitum conjugali reddere debet.

6. *Per copulam intra bimestre vi extortam non impeditur ingressus.* — Resp. III. Si intra bimestre a jure concessum vir ab uxore copulam vi obtinet, potest uxor adhuc ingredi religionem, saltem in casu, quo vim inferre nitenti excipiendi manifestaverit, se velle ingredi religionem, aut circa hoc adhuc in deliberatione esse. Glossa in can. fin. *¶ Invitus*. dist. 53; Fagnanus, in c. 7. h. t. a. n. 27; Abbas, in c. 2. h. t. n. 9; Sanchez, lib. II. de *Matrim.* disp. 22, n. 6; Joan. Andreas, in c. *Quæ contra jus*. de *Reg. jur.* in 6. Pirhing, h. t. n. 56, cum communiori et probabiliori aliorum, contra Zæsium, h. t. n. 13; Sylvestrum *¶ Luxuria*. q. 6. et nonnullos alios. Ratio est, tum quia sine culpa nemo debet privari suo jure, c. *Discretionem* 6. ad fin. de *Eo qui cognovit*; tum quia talis maritus injuriam infert uxori, et inique agit, c. *Ex publico*. 7. h. t. nemo autem ex iniquitate sua debet commodum reportare, c. *Ad nostram*. de *Emption. et vendit.* c. *Tuæ de Clericis non resident.* cum concordantiis; tum quia indultum mulieri a jure beneficium, dissentienti non est auferendum. c. *Indultum*. de *Reg. jur.* in 6.

7. *Næ consummatum matrimonium. Quid requiratur ad consummatum matrimonium.* — Nec dicas cum adversariis, mediante copula etiam violenta virum et uxorem fieri unam

carnem, et consummari matrimonium, consequenter nulli amplius liberum esse, altero invito, religionem intrare, arg. c. *Ex publico*. 7. h. t. Nam contra est tum quia non quævis injuriosa, sed solum legitima consummatio matrimonii impedit ingressum in religionem, per jura, et rationes n. præced. allegatas; tum quia per copulam carnalem vi extortam matrimonium penitus non consummatur; quia matrimonium consummatum repræsentat unionem Christi cum Ecclesia, et sortitur jure divino indissolubilitatem, can. *Deinde*. dist. 26. can. *Cum societas*. cau. 27, q. 2, et c. *Debitum*. de *Bigam.* ergo per eam solam copulam consummatur, quæ potest hanc unionem repræsentare; cum omne, quod est alterius signum, debeat illi esse simile, arg. can. *Signum est*. et can. *Species de Consecrat.* dist. 2. sed talis est sola copula voluntaria cum unio Christi voluntaria fuerit, juxta communem theologorum. Confirmatur: Vis impedit consummationem matrimonii spiritualis, arg. can. de *Judæis*. dist. 45, et c. *Majores*. de *Baptism.* ergo multo magis impedit consummationem matrimonii carnalis, in quo cessare debet omnis coactio, c. *Cum locum*. de *Sponsal.* Hinc duo requiruntur ad consummationem matrimonii, consensus videlicet animorum, et conjunctio corporum, quæ firmat, et perficit, can. *In omni*. 36, cau. 27, q. 2. Accedit, quod si uxor ab alio viro opprimeretur, hoc ei vir imputare, vel propterea eam privilegio aliquo privatam esse, inferre non posset, l. *Vim passam*. ff. ad *Legem Juliam, de Adulter.* ergo multo minus imputare ei debet, quando ipse injuriam infert.

8. *Idem est si copula gravi metu incusso obtinetur.* — Et quod diximus de copula vi extorta, intelligendum est etiam de copula per metum injuste incussum obtenta. Sanchez, loc. cit. n. 12. et alii contra Fagnanum, loc. cit. n. 45. Ratio est, quia omnes rationes et jura contra vim allegata, a potiori etiam quadrant contra metum gravem injuste incussum, cum, ut consideranti patet, alias vir ex iniquitate reportaret commodum; et mulier absque propria culpa privaretur privilegio. Præterquam quod etiam copula per injustum metum obtenta non repræsentet unionem Christi cum Ecclesia, utpote perfecte voluntariam: ac insuper metus gravis injuste incussum impedit consummationem matrimonii spiritualis; ergo et carnalis, etc.

9. *Limitatur. Exceptio non prodest nisi oppo-*

natur? — Cæterum recte limitat conclusionem Fagnanus, loc. cit. n. 33. et 34. in casu, quo uxor vim patiens de ingressu in religionem nihil dicit, sed absolute tenuit consummare matrimonium, vel aliam causam allegat. Ratio est, quia vir matrimonio inito statim acquirit jus in corpus mulieris, I *Cor.*, vii, 4. solo excepto casu, quo uxor cogitat, vel deliberat intrare religionem; ergo si renitens, hanc causam non allegat, sed aliam, vel nullam, vir utitur jure suo, consequenter eidem injuriam non infert, sicut non infert, si post tempus a jure deliberandum concessum, per vim extorquet copulam. Nec obstat, quod uxor intra bimestre habeat jus excipiendi; quia regulariter loquendo, exceptio non prodest, nisi opponatur Inst. de *Except.* per tot. et notat Bartolus, in l. *Eum qui*. § *Qui ita*. ff. de *Verb. obligat.*

10. *Post consummatum matrimonium unus sine consensu alterius religionem ingredi non potest. Et quid? si tamen ingrediatur.* — Quæritur II. An, et quando conjuges intrare possint religionem post matrimonium consummatum? Resp. I. Post consummatum matrimonium nullus conjux potest sine consensu alterius religionem intrare, bene tamen cum consensu alterius, si requisitæ adimpleantur conditiones. Unanimis ac certa, claris juribus. Et quidem prima pars, quod sine consensu unius alter intrare nequeat, patet ex c. *Quidam*. 3 h. t. ubi vir invita uxore religionem professus, jubetur ad uxorem redire, et declaratur professio nulla, adeo, ut nec mortua uxore ad religionem redire teneatur. Additur tamen, quod mortua uxore aliam ducere non possit; neque petere debitum ab uxore vivente, quod idem statuitur c. *Placet*. 12. eod. Ratio subjungitur cit. c. 3. h. t. illis verbis: « Promisit enim se non exigere debitum, quod in ejus potestate erat, et ideo quoad hoc votum tenuit: non reddere autem non erat in ejus sed mulieris potestate. » Quæ ratio aliis verbis etiam habetur cit. c. *Placet*. 12. eod. Inferitur proinde professionem conjugis post consummatum matrimonium altero invito factam non carere omni effectu, eum saltem hoc efficiat, quod talis inutiliter professus ab uxore non amplius petere debitum possit, licet ei id reddere teneatur: et mortua uxore alteri nubere non amplius valeat.

11. *Cum consensu alterius vero potest.* — Secunda pars conclusionis, videlicet, quod cum consensu alterius unus conjux religio-

nem ingredi, et ibi profiteri valeat: clare patet ex c. 1. *Et pluribus aliis*, h. t. Additur autem « dummodo requisitæ adimpleantur conditiones. » Nam.

12. *Requiritur tamen, ut et alter religionem ingrediatur, si juvenis est, vel senex quidem, sed suspectus de incontinentia.* — Resp. II. Ad hoc, ut conjux post consummatum matrimonium religionem ingredi, atque in ea valide, simul et licite profiteri valeat, præter consensum alterius necessario requiritur, ut etiam alter conjux religionem ingrediatur, si adhuc est juvenis, vel senex quidem sed non absque periculo incontinentiæ. Fagnanus, in c. *Cum sis*. 4. h. t. a. n. 7. et ibi Abbas, n. 4; Ancharanus, Joan. Andreas, Pirhing, h. t. n. 5; Sanchez, lib. VII. *de Matrim.* disp. 32., n. 2, dicens conclusionem esse certissimam, et communem aliorum, textu claro can. *Sunt qui*. 19. et can. *Agathosa*. 21. cau. 27. q. 2. c. *Cum sis*. 4. h. t. ibi: « Prohibemus, ne virum, vel uxorem (nisi uterque ad religionem migraverit) transire permittas. Verum si ita uxor senex est, et sterilis, quod sine suspitione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, ut ea in sæculo remanente et castitatem promittente, ad religionem transeat vir ejusdem. » Concordat c. *Uxoratus*. 8. et c. *Ad apostolicam*. 13. eod. ibi: Non potest una pars converti ad Dominum (ingrediendo religionem) et altera in sæculo remanere, profecto non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regularem, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittat, sed et vitam debet mutare; nisi forte sit ejus ætatis, ut sine suspitione incontinentiæ valeat in sæculo remanere. » Neque sufficit, ut simpliciter ingrediatur, ibique maneat, sed debet etiam ibidem profiteri, ut bene observat Abbas, in c. *Uxoratus*. h. t. n. 3; Sanchez, loc. c. n. 4. et alii doctores citati; quia proprie non dicitur « transire ad religionem, neque converti (quod tamen jura citata requirunt) nisi profiteatur in eadem. »

13. *Si autem senex, et absque suspitione, sufficit, si in sæculo manens votum perpetuæ continentiæ mittat.* — Resp. III. Si autem unus conjux est senex, simulque ita constitutus, ut nulla de eo prudens haberi possit incontinentiæ suspicio, insuper perpetuum continentiam votum emittere sit paratus, potest ipso manente in sæculo, de ejus licentia alter religionem intrare, ibique valide ac licite profiteri. Omnes, caretque controversia, ob claram dispositionem canonum n.

præced. allegatorum. Ex quo inferitur quatuor copulative requiri ad hoc, ut unus conjux altero manente in sæculo religionem intrare possit. I. Consensus alterius uxoris. c. 3. h. t.

14. *Conjux in sæculo manens necessario debet esse senex.* — II. Ut Conjux in sæculo remanere volens sit senex, c. 4. h. t. ibi: « Si ita senex est. » et c. 13. ibi: « Nisi forte sit ejus ætatis, » etc. ut proin conjux juvenis, quantumvis a suspitione et periculo incontinentiæ ob optimos mores sit aliena, in sæculo manere non possit, sed necessario etiam religionem ingredi debeat. ad hoc, ut ejus compars licite et valide ingredi et profiteri valeat, ut bene advertit Fagnanus, loc. cit. n. 10. Abbas, in c. *Conjugatus*. 5. h. t. n. 4. et alii. Ratio est, quia conjux juvenis copulæ prius assueta non potest esse sine suspitione et periculo incontinentiæ hoc ipso quod juvenis semper exposita sit variis incontinentiæ casibus, arg. can. *Episcopus*. dist. 77. præsertim si carnali conjunctioni prius erat assueta, uti in casu nostro, ad hoc præcipue in mulieribus, quia mulier semper volubilis est ut rota. Butr. in cit. c. *Conjugatus*. 5. h. t.

15. *Que senectus requiratur?* — Quanta autem senectus requiratur ad hoc, ut uno conjuge religionem intrante, alter in sæculo remanere valeat, non est eadem doctorum sententia. Sotus siquidem relatus a Sanchez, lib. VII. *de Matrim.* disp. 32. n. 15. docet, conjugem ad propositum reputari senem, si est sexagenarius, arg. can. *Juvenulas*. cau. 20. q. 1. et can. *Quomodo*. cau. 31. q. 1. ubi additur etiam illud Apostoli 1. Ad Timoth. 5. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum. Accedit, quod anno sexagesimo juxta communem Theologorum apud Sanchez, loc. cit. quivis excusetur a jejunio.

16. *Fœminæ citius senescunt, generare desinunt quam viri.* — Sanchez vero loc. cit. merito dicit non eandem esse habendam rationem in fœminis quæ in viris; quia fœminæ sicut citius pubescunt, ita citius senescunt quam viri, ad hoc, quod periculum incontinentiæ in eis cessare dicitur, eo quod in eis calor naturalis, qui est libidinis incentivum et potissima causa, ut late demonstrat Tiraq. l. vii. *Connubii*. n. 150. et sequentiis deficiat, quam in viris, sintque ex natura frigidiores viris. Hinc putat, fœminam ad propositum satis esse senem, si est quinquagenaria; virum vero si est sexagena-

rius, eo quod ordinarie loquendo fœminæ post annum quinquagesimum ratione ætatis steriles esse incipiant, et generare desinant, adeo ut rarum et admirabile dicatur in jure, si uxor post quinquagesimum annum adhuc generat l. *Si major*. 12. C. *de Legit. hæred.* viri autem anno sexagesimo acquirant generandi finem, ita ut partus postea eveniens accidenti potius quam naturæ adscribendus sit, arg. l. *Si pater familias*. § 2. ff. *de Adopt.*

17. *Ætas, et senectus, ubi non determinatur a jure, deceditur arbitrio judicis.* — Verum Fagnanus, in cit. c. *Cum sis*. 4. h. t. ad longum refutat utramque opinionem cum eandem fundamentis, et dicit, relinquendum esse arbitrio judicis, quis ad propositum sufficienter dicatur senex, eo quod juxta opinionem Innocentii communiter receptam in c. *Quoniam frequenter*. n. 3. *Ut lite non contest.* in casibus, in quibus nulla certa ætas determinatur a jure, statur arbitrio judicis, quis dicendus sit senex; circa regulandum autem hoc judicium conveniunt doctores primo ante annum quinquagesimum neminem appellari posse senem, Fagnanus, loc. cit. n. 22. Conveniunt secundo post annum septuagesimum quemvis dici posse senem. Abbas, in cit. c. *Quoniam*. n. 18. *Ut lite non contest.* ita ut arbitrium judicis præcise locum habeat a quinquagesimo usque ad septuagesimum annum. Ante quinquagesimum enim certum est absque judicis arbitrio nulum dici senem: et post septuagesimum sine ullo arbitrio quivis habetur pro sene, quia post septuagesimum annum ætas in quovis habetur pro deplorata, debetque quivis quantumvis bene complexatus in ea ætate mortem timere. Albert. in *Dict.* §. *Senem*.

18. *Quas regulas observare debeat in arbitrando iudex?* — Intermedio itaque a quinquagesimo usque ad septuagesimum annum tempore arbitrabitur Iudex (episcopus videlicet arg. c. *Cum sis*. 4. h. t.) an conjux in tali existat senectute, ut sterilis, id est, ad generandum inhabilis sit, non ex natura, sed ratione ætatis; talis enim ætas necessario requiritur, eo quod ubi ratione ætatis potentia generandi cessat, etiam calor naturalis, incontinentiæ incentivum deficere; consequenter periculum ac suspitionem incontinentiæ abesse præsumitur, cit. c. *Cum sis*. 4. h. t. ibi: « Si ita senex est et sterilis, quod sine suspitione possit esse in sæculo. » Sanchez, loc. cit. n. 16. Fagnanus, loc. cit. et alii. In arbitrando autem non eandem

quidem rationem de viris et fœminis habere sed minorem ætatem in his quam illis pro sufficienti judicare debet, ut bene docet cum aliis Sanchez, loc. cit. Non tamen in quavis fœmina annum quinquagesimum, nec in quovis viro sexagesimum pro sufficienti ætate ad manendum in sæculo judicare poterit, uti vult Sanchez loc. cit. sed prius attendere etiam debet ad robur et temperamentum corporis, ad qualitatem religionis, etc. ut recte docet Fagnanus, loc. cit. eo quod ob has et similes circumstantias non raro fœminæ quinquaginta et aliquot annorum magis sint vegetæ, magisque habiles ad generandum, quam nonnullæ fœminæ in quadragesimo: Pariter etiam viri plures post sexagesimum adhuc plus robusti et habiles sunt, quam alii post quinquagesimum. Consideratis ergo hujusmodi circumstantiis primum judicabit, an mulier post quinquagesimum annum, vel vir post sexagesimum annum sit ita senex, ut sit sterilis, pro quo etiam adhibere poterit judicium medicorum, prout amplius demonstrat Fagnanus, loc. cit.

19. *Insuper requiritur, ut remanens in sæculo non sit suspectus de incontinentia.* — III. Requiritur, ut non sit suspectus de periculo incontinentiæ ratione morum, c. *Uxoratus*. 8. h. t. ibi: « Quæ integræ opinionis ita existat, ut nulla suspicio habeatur, quod minus continenter debeat vivere. » et infra, Si autem talis fuerit, quæ suspitione non careat, voto continentiam celebrato a sæcularium hominum se conversatione removeat. » Hinc etsi senex et sterilis ratione ætatis sit, nihilominus, si constat, eum incontinentiæ esse debitum, vel in hoc vitio suspectum esse, non potest, altero religionem intrante, in sæculo manere, sed debet et ipse intrare, uti bene docet Fagnanus, in c. *Cum sis*. 4. h. t. n. 9. Pirhing, h. t. n. 6. Innocentius, in c. *Significavit*. h. t. et alii.

20. *Et ut perpetuam continentiam voveat.* — IV. Requiritur, ut perpetuum votum continentiam emittat. Omnes, textu claro c. *Cum sis*. 4. h. t. ibi: « Ut castitatem promittente, » et c. *Ad Apostolicam* 13. h. t. ibi: « Nisi perpetuam continentiam repromittat. » Concordat c. *Significavit*. eod. et alii canones. (ADNOTATIO XII.)

21. *Licentia episcopi ad validum ingressum de jure communi non requiritur, bene tamen ad licitum.* — Cæterum de jure communi licentia episcopi non requiritur ad hoc, ut